

27de 9br 1885

NUMISMATISK FORENING MEDLEMS-BLAD.

Red.: Dr. polit. J. WILCKE.

V. Nr. 5. Marts. 1920.

Matz Puls og Andreas Metzner. Møntforpagtere i Haderslev. 1591—1593.

I Anledning af den i Medlemsbladet III Nr. 7 p. 99—102 optagne Artikel „Dronning Sophias Guldmønt 1591—93“ har Udgiveren af Numismatisches Literatur-Blatt Dr. Max v. Bahrfeldt i Hildesheim henledet min Opmærksomhed paa et Arbejde af ham: „Über die älteren Hamburger Portugalöser“ i Zeitschrift des Vereins für Hamburgische Geschichte, Band XIX, der øjensynlig indeholder, hvad der kan fremskaffes fra de tyske Arkiver i Slesvig og Hamburg og fra det nedersachsiske Kredsarkiv i Magdeburg angaaende Møntningen i Haderslev, som Forfatteren udtrykkelig erklærer at have befittet sig paa at søge nærmere opklaret, om end forgæves¹⁾. Afhandlingen oplyser følgende:

Andreas Metzner havde fra 1562 haft Ansættelse som Møntmester i Lüneburg og fra 1572 tillige i Hamburg, hvor han 1574 var begyndt at mønte Guldportugaløserne. Dette fandt Kredsdagen, der traadte sammen i Lüneburg i Ugen Quasimodogeniti 1574, utilstedeligt, da der ikke i den tyske Rigsmøntordning var truffet Bestemmelse om denne Mønts Korn og Skrot. Kredsdagen i Nedersachsen klagede derhos over, at Hamburg havde overladt Metzner Mønten i Forpagtning, at der ingen Wardein var ansat, at Portugaløserne blev udgivne for 17 Thlr., skønt de kun var c. 15 værd og at Metzner indvekslede god Mønt og smeltede den til daarlig. Efter forskellige Forhandlinger og Skriverier forbød

¹⁾ Sonderabdruck af nævnte Arbejde, Hamburg 1914, p. 23.

Kredsdagen den 18. Oktober 1578 Hamburg at udøve sin Møntret, og Byens Raad maatte lade Metzner kaste i Winsertaarnet, hvorfra han dog paa Forbøn af Hertug Julius i Braunschweig slap løs. Enden paa det blev, at Metzner blev afskediget fra Møntmesterbestillingen i Hamburg; derefter var han Møntmester i Buxtehude hos Ærkebisp Henrik af Bremen 1583—84, senere i Estebrügge, men kom atter i Strid med Kredsraaderne.

Vi kommer nu til de Begivenheder, der særlig interesserer den danske Mønthistorie. Den 5. Maj 1592 indberettede nemlig Generalkredswardeinen Steffen Brüning til Probationsdagen i Braunschweig:

„Nachdem auch in allen Reichsabschieden, desgleichen in des heilig. Röm. Reichs Münzordnung, auch in dieses hochlöbl. Niedersächsischen Kreises Münzdict bei Strafe des Feuers verboten, daß niemand die gute Reichsmünze zerbrechen, verführen und in andere böse Münze verändern soll. Demselben ungeachtet feindt zween Bürger zu Hamburg mit Namen Matz Puls und Andreas Metzner, der alte hamburgische gewesene Münzmeister, dieselben haben in dem Markt zu Hadersleben eine Münz um einen jährlichen Schlag schatz angenommen, wechseln in den Seestädten alles gute Gold auf und lassen daselbst ganze und halbe Portugaloser, auch Rosenobeln zu ihrem unchristlichen Vortheil auf der königlichen Würde Wapen und Gepräge daselbstens daraus münzen, geben dieselben ganzen Portugaloser für 17 Thaler, da sie nur 15 Thaler 9 Groschen würdig.“

Møntprobationsdagens Beslutning af 6. Maj 1592 indeholder derefter som Punkt 7 følgende:

„Als man auch aus des Gwardin Relation befunden daß etliche darinne benannte Personen wider die Münzordnung und Edicte sich unterstehen, in diesem Kreise gute guldene und silberne Münze aufzuwechseln, in die benachbarte Königreiche zu verführen und zu ihrem unchristlichen Gesuch und Vortheil davon ganze und halbe Portugaloser und Rosenobel münzen zu lassen, als ist eine Notdurft erachtet, auch dessen in diesem Abscheide bei den ausschreibenden Fürsten zu gedenken, damit dieselben, wie solchem ärgerlichen, verbotenen Handel und daraus herkommenden Unheil durch gebürliche Mittel begegnet werden, bei sich zu Räte zu ziehen und zu Werke zu richten haben mögen.“

Den 26. Juni 1592 fik Hamburg en Skrivelse fra de kredsdudskrivende Fyrster Joachim Friedrich, Administrator af Ærkestiftet

Magdeburg, og Hertug Henrik Julius af Braunschweig-Lüneburg om at fængsle Matz Puls og Andreas Metzner, hvis de viste sig i Hamburg, hvad de nok skulde vogte sig for. Matz Puls blev senere 1596 Møntmester hos Hertug Johan Adolf af Slesvig-Holsten-Gottorp. Han møntede i Slesvig og Steinbeck; men heller ikke her kunde han bekvemme sig til at slaa ret Mønt. 1605 maatte Hertugen, efter de heftigste Klager fra Kredsagen, lade ham fængsle¹⁾.

Det var saaledes ikke just de fineste anskrevne Møntmestre som Dronning Sophia havde anskaffet sig til sit Guldmøntværk i Haderslev, og det danske Rigsraads Misfornøjelse med dette bliver herefter dobbelt forklarligt. Naar Møntmestrene gjorde sig bekendt ved at lade indveksle god Mønt rundt om i Landene ved Danmarks Sydgrænse og erstatte den med slet, er det ikke mærkeligt, om Raaderne bebrejdede Enkedronningen det. Deres Klage falder da ogsaa paa Mødet med Dronningen i Haderslev den 22. Maj 1592 netop tids nok til at de kan være bleven bekendt med Generalwardeinens og Kredsagens Klager af 5. og 6. s. M. over, at en saadan slet Mønt udgik „auf der königlichen Würde, Wapen und Gepräge.“ Indvendingerne med Hensyn til Vaabnet, Kongens Krone og Titel m. v. er herefter vist kun at regne for Udenværker om Sagens Kerne: den ilde berygtede Mønt. Dronningens daarlige Samvittighed lyser ogsaa ud af hendes Udtalelser til Rigsraaderne: „Hun havde heller ikke hørt et Ord om, at der skulde være begaaet noget Bedrageri ved Møntværket; dog skulde hun gerne lade Mønterne prøve i Hamborg og Lybeck . . . Mønten var lige lødig og god.“ Naar hun gentagne Gange fremhæver Møntens Godhed, skønt Rigsraaderne ikke synes direkte at have hentydet til dens formodede Slethed, er der en Del, der tyder paa, at det, der laa bag ved Raadets Klage, var, at det ikke vilde være Mønten bekendt som slagen for Raadet og Riget. Netop Generalwardeinens Henvisning til det krænkende for den kongelige Værdighed, at slig Mønt udgik under kongeligt Vaaben og Præg, kan tale for denne Opfattelse, der passer med Dronningens Fremhævelse af, at det kun var for Hertugdømmerne, hun havde ladet slaa Mønt. For Dronning Sophias bekendte Forretningssans er den hele Sag ret betegnende. Hun har øjensynlig oppebaaret en god Afgift til

¹⁾ J. Wilcke: Chr. IV.s Møntpolitik p. 85 ff. — Chr. Lange: Samml. schlesw.-holst. Münzen und Medaillen I. p. 240.

sin Søns hertugelige Regering i Slesvig, for hvilken hun altsaa -- ligesom for sine egne Affærer — var en god Husholderske.

Af foranstaaende synes endvidere at fremgaa, at de Mønter fra denne Periode, som vi hidtil har anset for $\frac{1}{4}$ Portugaløser, i Virkeligheden var Rosenobler. Vægten c. $2\frac{1}{2}$ Dukat er den samme. Det er endvidere ikke saa mærkeligt, at disse Mønter — som af mig tidligere antaget¹⁾ — viser Slægtskab med Matz Puls holstenske Guldmønt!

Dronning Sophia har hurtigt maattet give op, bl. a. fordi de to Møntforpagtere sandsynligvis ikke længere turde prøve paa at tilveksle sig det fornødne Guld i Nabolandene.

Den 14. September 1593 udstedtes i Kolding Bestalling for Andreas Metzner som Møntmester i København mod et fast aarligt Vederlag til sig selv, Svende, Smede og Dreng²⁾, altsaa ikke en Forpagtning af Mønten som i Haderslev, men her i Byen døde han allerede i Begyndelsen af Aaret 1596 efter kun at have møntet et mindre Beløb Smaamønt³⁾. Et nok saa bevæget Liv fandt da sin Afslutning.

J. W.